

СУЧАСНИЙ МУНІЦИПАЛІЗМ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ МУНІЦИПАЛЬНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

У статті розкривається сутність категорії «муніципалізм». Виділяються елементи системи сучасного муніципалізму та розкривається їх сутність. Досліджуються концептуальні проблеми становлення муніципальних прав та свобод особи в Україні.

В статье раскрывается сущность категории «муниципализм». Выделяются элементы системы современного муниципализма и раскрывается их сущность. Исследуются концептуальные проблемы становления муниципальных прав и свобод личности в Украине.

In the article the content of the category «municipalism» is given. The elements of system of modern municipalism are defined and its content is analyzed. The conceptual problems of formation of municipal rights and freedoms of human in Ukraine are researched.

Постановка проблеми. Еволюція демократичної державності в сучасному світі переконливо підтверджує, що до числа абсолютних цінностей конституційного рівня відноситься муніципалізм – система муніципальних ідей та фундаментальних принципів місцевого самоврядування, порядок його організації та функціонування, сукупність інститутів, що забезпечують реалізацію і захист прав і свобод особи на локальному рівні, а також механізми, які традиційно використовуються з метою обмеження державної влади.

Муніципалізм оцінюється як історично еволюційний і закономірний етап лібералізації та демократизації суспільно-політичного життя цивілізованих держав, що детермінується об'єктивними потребами розвитку соціуму і необхідністю вироблення гарантів соціального функціонування. Це об'єктивно необхідний процес функціонування цивілізованих демократичних держав на основі принципів верховенства права і визнання людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю. У цьому аспекті і варто розуміти зафіксований у Європейській Хартії про місцеве самоврядування мотив її прийняття: «охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах Європи є важливим внеском у розбудову Європи на принципах демократії і децентралізації влади».

Муніципалізм як теорія і практика становлення та розвитку місцевого самоврядування – іманентного атрибуту конституційної демократичної держави і громадянського суспільства, належить до тих фундаментальних

цінностей світової цивілізації, які вироблялися людством протягом усього його розвитку.

Теоретичні витoki сучасного муніципалізму закладені в юридико-правових, філософських, історичних, культурологічних поглядах на місцеве самоврядування мислителів минулого. З часом вони збагачувалися, наповнювалися новим змістом, перманентно розвивалися, відображаючи реалії сучасності. По-суті мова йде не лише про виникнення, становлення та реалізацію у муніципальному будівництві відповідних соціальних ідей та наукових теорій про походження місцевого самоврядування, а в цілому про процес формування муніципального праворозуміння та його основних типів. Адже ідея місцевого самоврядування виконує особливі пізнавальні функції. Вона дає первинні знання про місцеве самоврядування, відображає те істотне, що притаманне цьому інституту в різні конкретно-історичні періоди, є характерним та особливим для країн, які його визнають. Тобто в ідеях віддзеркалюються загальні та особливі елементи будь-якої моделі місцевого самоврядування в їх динаміці. Саме в еволюційному аспекті – через генезис сутнісних властивостей муніципальної влади, взаємопов'язаність змін у її природі залежно від процесів диференціації та інтеграції, а також історично сформованої організації суспільства можна оптимально концептуалізувати місцеве самоврядування та сформувані цілісну теорію сучасного муніципального права.

Розкриття сутності та характерних рис місцевого самоврядування в сучасних умовах повинно, передусім, мати в основі дослідження демократичних засад та принципів організації та здійснення місцевого самоврядування в цілому, які, водночас, відбивають іманентні якості цього феномену з методологічних позицій його змісту, політико-правової та соціально-управлінської природи та обумовлюють становлення муніципального права як самостійної галузі права та формування муніципалізму в Україні.

У силу вказаного актуалізується проблематика прав та свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні та процесів становлення, розвитку, нормативного закріплення муніципально-правового статусу особи з позиції фундаментальних засад сучасного муніципалізму.

Ступінь наукової розробки теми. Теоретичні та прикладні проблеми реалізації прав людини в місцевому самоврядуванні в Україні знайшли своє висвітлення у працях таких вітчизняних науковців як М. О. Баймуратов, В. І. Борденюк, І. П. Бутко, В. М. Кампо, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, А. Р. Крусян, П. М. Любченко, Н. В. Мішина, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, О. В. Прієшкіна, М. О. Пухтинський та ін.

Концептуальні проблеми місцевого самоврядування з позиції прав людини у сучасній зарубіжній науці розглядалися у працях А.А. Акмалової, І.В. Бабічева, М.С. Бондаря, Р.Б. Булатова, Т.М. Бялкіної, В.І. Васильєва, І.В. Видріна, Є.В. Грідасова, А.Р. Єрьоміна, Д.А. Корсунова, А.М. Костюкова, О.О. Кутафіна, В.С. Мокрого, Л.І. Недокушевої,

Н.Ю. Немової, Л.О. Нудненко, І.І. Овчинникова, М.Л. Пешина, С.Г. Соловійова, В.І. Фадєєва, Х.І. Хисамутдінова, К.С. Шугриної та ін.

Метою даної статті є дослідження концептуальних проблем становлення муніципально-правового статусу особи в Україні у контексті сучасного муніципалізму.

Виклад основного матеріалу. Місцеве самоврядування, як принципово нова система організації публічної влади на місцях, є одним з тих атрибутів сучасного конституціоналізму та соціально-правової демократичної державності, що, у контексті європейського вектору розвитку української держави, вимагає свого усебічного конституювання та інституціоналізації на принципах гуманізму, людського виміру влади та верховенства права. Адже визнання державою інститутів місцевого самоврядування стало гаслом реформаторських дій усіх без виключення постсоціалістичних держав Європи, у тому числі й України. Фундаментальними принципами проведення сучасних реформ проголошується децентралізація публічної влади та субсидіарність у наданні публічних послуг.

Водночас, якщо у таких європейських державах, як Польща, Литва, Латвія та інших країнах нової демократичної хвилі, реформи публічної влади призвели до позитивних результатів, формування дієздатних територіальних громад та реального місцевого самоврядування, яке ефективно та незалежно від держави під власну відповідальність надає жителям різноманітні публічні послуги, то в Україні ефект від діяльності територіальних громад поки що не відчутний. Процеси формування дієздатних територіальних громад, незважаючи на розвиток муніципального законодавства, ратифікацію відповідних міжнародно-правових актів, тощо не приводять до істотних зрушень у функціонуванні і розвитку громадянського суспільства і демократичної держави.

Саме тому, на наш погляд, визнання на конституційному рівні як одного з ключових принципів конституційного ладу та сучасного конституціоналізму інституту місцевого самоврядування, стало як конституційно-легальним підтвердженням того, що одним з концептуальних орієнтирів на шляху до формування в Україні соціально-правової та демократичної державності мають стати ідейні засади класичного муніципалізму, так і конституційним обов'язком держави усебічно гарантувати місцеве самоврядування та муніципальні права особи.

Незважаючи на колосальний науковий інтерес до питань місцевого самоврядування в сучасній Україні, проблематика становлення та реалізації муніципальних прав особи з позиції принципів класичного муніципалізму, його сутності, змісту та системи залишається майже не дослідженою у вітчизняній юридичній науці, хоча сам термін «муніципалізм» використовується доволі активно вже тривалий час.

Так, муніципалізм як суспільно-політичний феномен розглядається деякими дослідниками, по-перше, як продукт теорії та практики буржуазного місцевого самоврядування (так званий «буржуазний муніципалізм») [5; 9, с. 13; 18, с. 46; 21, с. 329–360]; по-друге, як

самостійний дослідницький проект у період переходу від класичної муніципальної науки до науки радянського будівництва у 20-ті роки минулого століття [20, с. 9; 27]; по-третє, за відсутності дефінітивного визначення, по суті, як концептуальна характеристика стану розвитку місцевого самоврядування у певну епоху у певній країні або у зарубіжних країнах у цілому [1, с. 31, 32; 3; 14; 22; 25]; по-четверте, у зв'язку із формуванням муніципальної правосвідомості, свідомим вихованням почуття належності до рідної спільноти, свого населеного пункту, «малої батьківщини» [19]; по-п'яте, як ідеологія і практика місцевого самоврядування на рівні населеного пункту в цілому, на рівень вище порівняно з територіальною (сусідською) громадою; як практична реалізація основних засад, принципів і можливостей міської (селищної, сільської) автономії [15; 17]; по-шосте, органічна частина конституціоналізму та результат розвитку концепцій місцевого самоврядування під впливом його принципів та ключових ідей [2, с. 17, 49–51; 4, с. 46; 16; 24]; по-сьоме, як стійка цивілізаційна традиція, свого роду парадигма існування, що забезпечує демократичність влади та розвитку громадянського суспільства, а також модус громадівського світу в його взаємодії з державою [26].

Сучасний етап розвитку інститутів муніципалізму в Україні обумовлений істотними змінами у механізмі конституційно-правового регулювання суспільних відносин та якісним оновленням системи, структури та змісту конституційного та муніципального права. На наш погляд, сутність та зміст класичного муніципалізму необхідно розглядати та розуміти з різних позицій, зокрема, аксіологічної, гносеологічної (епістемологічної), онтологічної, вітальної, цивілізаційної, праксеологічної, функціональної, організаційної, комунікативної, конститутивної, дефінітивної тощо [6–8].

Втім колосальне значення у процесах становлення класичного муніципалізму у будь-якій державі відіграє дієва система локального захисту прав людини – члена територіальної громади. Адже саме на муніципальному рівні не лише «локалізується» влада народу та відбувається децентралізація публічної влади, результатом чого і є формування муніципальної влади – публічної влади територіальної громади. На муніципальному рівні реалізується ідея індивідуалізації владовідносин, коли останні виступають своєрідним сумарним вираженням політичної та економічної влади населення, здійснення індивідуальних та колективних прав та свобод особи за місцем проживання, що є своєрідним «детектором» демократичності держави та суспільства.

Муніципально-правові відносини, які виникають за участю суб'єктів місцевого самоврядування, насамперед, територіальних громад та їх членів – жителів сіл, селищ, міст, являють собою свого роду інтегральне поле, яке забезпечує єдність публічних та приватних інтересів на правовому рівні. Адже для процесів становлення та реального здійснення місцевого самоврядування однаково важливе значення має і реалізація інтересів

муніципальної влади як публічної влади територіальної громади, так і захист кожної окремої особи, забезпечення її автономії та недоторканності, честі і гідності тощо саме як члена місцевої співдружності, як своєрідного асоційованого учасника місцевої самоврядної влади. Тим саме на даному рівні як раз і отримують індивідуалізацію публічні за своєю природою владовідносини, що передбачає їх трансформацію у муніципально-правові відносини, тоді як останні як раз і виступають своєрідним правовим інтегралом свободи особи, прав людини, економічної та політичної влади населення [10].

Виходячи з цього, говорячи про особливості становлення та реалізації муніципально-правового статусу особи у контексті становлення сучасного муніципалізму, слід розуміти, що права та свободи людини як найвищий критерій рівня та розвиненості сучасної людської цивілізації виражають найбільш сутнісне у взаємовідносинах як людини з людиною, так і людини зі всіма соціальними спільнотами, в яких вона природним чином перебуває – від сім'ї, нації і народності, соціально-класової належності, професійно-трудова група, політико-державного об'єднання до людства. У цих правах та свободах втілені політичні, економічні, соціальні, духовно-ідеологічні, культурні та екологічні основи життєдіяльності людей не тільки в окремих суспільствах та державах, а і в масштабах загальнолюдських.

Права людини сьогодні є однією з ключових проблем, які досліджуються з самих широких та різноманітних позицій – з філософсько-гуманістичної точки зору, в аспекті сутності публічної влади, принципів модернізації політичної та правової системи, проведення соціально-економічної та культурної політики, боротьби з екологічними загрозами, злочинністю тощо.

Важливість та актуальність даної теми не треба доводити, оскільки права людини є органічним компонентом демократичного політичного простору, інструментом гуманізації суспільних відносин, формування творчої особистості та становлення постіндустріального людства. На права людини покладають вирішення ряду внутрішніх, міжнародних та глобальних завдань. Права знаходять свою присутність практично в кожній сфері життєдіяльності людини, відображаючи її життя в особливому якісному стані, пов'язаному із затвердженням у громадській свідомості та практиці ідеї свободи особистості.

Найбільш рельєфно проявляється та знаходить свою апробацію ідея цінності людської особи, її прав та свобод на локальному рівні – у межах місцевого самоврядування та процесах становлення муніципалізму. Адже визнання та становлення в Україні місцевого самоврядування, глибокі економічні і політичні перетворення у суспільстві і формування на цій основі нової демократичної державності безпосередньо пов'язані з виробленням і практичною реалізацією принципово нових для нас підходів до прав та свобод людини, до вирішення як загальнодержавних, так і регіональних, а також місцевих проблем у даній сфері.

Саме місцеве самоврядування має створити умови для формування у людському співтоваристві відчуття громадянськості – однієї з тих базових, наріжних рис суспільства, які знаходяться у фундаменті соціуму. Громадянськість – це готовність і здатність людини до активної участі у справах суспільства і держави на основі глибоко усвідомлення своїх прав та обов'язків. Вона є антитезою таким поняттям як аполітичність, абсентеїзм, соціально-політична індиферентність та синонімом соціально-політичної активності, патріотизму. Громадянськість історично пов'язана з ранніми формами демократії, зокрема з безпосередньою участю у справах громади і зародженням суспільних відносин полісного типу [12, с. 647]. За своєю суттю громадянськість означає ступінь кооперації людей в одне ціле, ступінь відходу від біологічних потреб та руху до потреб соціальних, ступінь спільності, єдності людей. Громадянськість консолідує суспільство, вона знаходиться в основі колективізму, детермінуючи цілісність та монолітність суспільних утворень. Громадянськість в її найбільш розвинутій формі передбачає розвиток таких цінностей, як права та свободи, мир та справедливість, відповідальність та соціальна рівність. А це – ключові цінності розвинутого демократичного та громадянського суспільства [11, с. 3].

У цьому план місцеве самоврядування, тим самим, відіграє вагомий роль у процесі формування громадянського суспільства, враховуючи, що усі права, свободи та масові види соціально-політичної активності, різні недержавні прояви суспільного життя людей зароджуються та у кінцевому рахунку реалізуються у територіальних громадах, які утворюють соціальну базу громадянського суспільства.

Протягом тривалої історії свого існування люди прагнули проаналізувати сутність феномена громадянськості та виявити ті чинники, які можна використати у якості важелів впливу на процеси її формування та функціонування. На наш погляд, одним з визначальних інструментів формування та функціонування громадянськості є інститут повноцінного місцевого самоврядування. Саме місцеве самоврядування оптимально фіксує у собі як елементарні проблеми людської життєдіяльності, так і політичні, економічні, духовно-моральні цінності та соціальні досягнення людства у будь-якій галузі суспільного розвитку. В силу цього, відносно невеликі територіальні розміри територіальних громад, локальність діяльності їх органів, здебільшого безпосередній характер взаємовідносин жителів між собою та з органами місцевого самоврядування, природний характер проблем життєдіяльності – усе це в цілому обумовлює особливу муніципальну соціальність. Адже народження людини, її здоров'я, дорослішання, навчання, працевлаштування, шлюб та сім'я, старіння, смерть – у рамках цих життєвих циклів в основному замикається життєдіяльність місцевого співтовариства.

Також на цьому рівні реалізації публічної влади відбувається діалектичне поєднання волі законодавця з конкретними інтересами місцевого населення, яке стає не лише первинним суб'єктом локальних конституційно-

правових відносин, а й основним суб'єктом управлінських, адміністративно-правових відносин, а також приватних, цивільно-правових відносин, що є однією з характерних рис місцевого самоврядування. У зв'язку з цим, варто підтримати позицію, за якою єдиним шляхом здійснення людиною публічної діяльності у рамках будь-якого співтовариства (за обов'язковості нормативного регулювання подібної поведінки) є реалізація наявних у неї прав та свобод. Через сукупність суб'єктивних прав та свобод можна розглянути весь спектр відносин, що виникають у процесі спільної діяльності людей [13, с. 15].

У зв'язку з цим, місцевому самоврядуванню належить важлива роль у реалізації одного з головних завдань сучасності – поєднання в єдине ціле інтересів держави, суспільства та особи, оскільки головний сенс та сутність місцевого самоврядування полягають у тому, щоб на рівні кожної окремо взятої особи здійснювати гармонізацію прав та свобод людини і громадянина з інтересами держави та суспільства. Саме така спрямованість місцевого самоврядування відповідає ідеям сучасної демократичної правової соціальної держави, вищою цінністю якої є людина, її права та свободи [23, с. 15].

Тому перед сучасною українською державою постає важливе завдання – утворення, насамперед за допомогою законодавства, умов для прояву громадських, самодіяльних начал у локально-територіальному вимірі. Саме умов, а не рамок, оскільки такі прояви можливі лише за наявності спільного інтересу та свободи участі. У цьому сенсі місцеве самоврядування – ідеальна сфера, де стає можливим подолання взаємного відчуження, соціальної самотності людей. Будь-яка людина потребує ідентифікації, ототожнення себе із певною суспільною групою. Територіальна спільність, у певному сенсі сусідство відкриває для цього широкі горизонти та, в той же час, не вимагає від особи тоталітарного підпорядкування групі, внаслідок чого місцеве самоврядування є найбільш наближеним до людини рівнем реалізації публічної влади.

На наше переконання, тільки у контексті генетичних, системно-структурних та функціональних характеристик муніципально-правового статусу особи можна говорити про існування феномену сучасного муніципалізму не лише як привабливої концептуальної моделі, а й об'єктивної реальності, яка має аксіологічні, гносеологічні, онтологічні, цивілізаційні, інституціональні, конститутивні, нормативні, функціонально-телеологічні, історичні, національні та ментальні параметри, які еволюційним шляхом склалися під впливом відповідних ідей та принципів. У рамках сучасного світового конституціоналізму саме через призму функціонування муніципалізму, який, на думку М. О. Баймуратова, забезпечує якісно новий рівень розвитку і взаємодії автономії і колективізації інтересів людини на локальному рівні функціонування соціуму, територіальне співтовариство у перспективі розвивається і трансформується на активного продуцента конституційної свідомості та культури, що є телеологічно-стратегічними критерійними ознаками ідеології національного і світового конституціоналізму [4, с. 46].

Висновки. Симбіоз сутнісних, змістовних та системно-структурних характеристик муніципально-правового статусу особи та сучасного муніципалізму дозволяє, по-перше, зрозуміти зміст європейської концепції місцевого самоврядування як права і спроможності органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення (ст. 3 Європейської Хартії про місцеве самоврядування). Тому, тільки за умови їх концептуальної, інституціональної та функціональної інсталяції у механізм демократичного конституційного ладу, є оптимальною та, по суті, універсальною основою для вирішення значної кількості суспільних справ, у тому числі та у першу чергу реалізації прав людини, що свідчить про колосальний гуманістичний потенціал інститутів муніципальної влади та локальної демократії.

По-друге, муніципалізм не повинен протиставлятися або ототожнюватися виключно з місцевим самоврядуванням та його суб'єктно-об'єктними характеристиками. Муніципалізм є багатовимірним соціальним явищем: це і ідея, і теорія, і науковий напрям, і глобальна соціальна та муніципальна практика, і регіонально-державницька форма існування місцевого співтовариства, і історичний стан певної локальної цивілізації, система прав та свобод людини і громадянина, механізм та стан їх реалізації і захисту тощо.

По-третє, муніципалізм – це метатеоретичне соціальне явище, предтечею якого є багаточисельні спроби теоретичного осмислення досвіду розвитку місцевого самоврядування в різних країнах. Саме тому вкрай важливим є узагальнення різнопланових досліджень муніципальних систем та механізмів реалізації і захисту прав людини, рівно як і акумулювання різних наукових традицій в рамках муніципалізму.

Використані джерела:

1. Акмалова А. А. Особенности правового регулирования и организации местного самоуправления в Российской Федерации: Теоретико-методологический аспект : дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право ; муниципальное право» / А. А. Акмалова. – М., 2003. – 402 с.
2. Бабичев И. В. Муниципальные юридические конструкции: системно-структурный анализ : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право ; муниципальное право» / И. В. Бабичев. – М., 2011. – 55 с.
3. Бабичев И. В. Основания российского муниципализма и его современное состояние / И. В. Бабичев // Местное право. – 2009. – № 5–6. – С. 9–26.
4. Баймуратов М. О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та феномен сучасного світового конституціоналізму / М. О. Баймуратов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 4–5. – С. 38–47.
5. Барабашев Г. В. Муниципальные органы современного капиталистического государства (США, Великобритания) / Г. В. Барабашев. – М. : МГУ, 1971. – 280 с.
6. Батанов А. В. Современный европейский муниципализм как феномен человеческой цивилизации / А. В. Батанов // Вестник Института законодательства Республики Казахстан. – 2012. – № 1 (25). – С. 30–37.
7. Батанов А. В. Современный европейский муниципализм: концептуальные проблемы теории муниципального права / А. В. Батанов // Сборник тезисов докладов III

- Международной научно-практической конференции «Юридическая наука как основа правового обеспечения инновационного развития России» (Кутафинские чтения) ; [г. Москва, 28 ноября 2011 г.]; МГЮА имени О. Е. Кутафина. Секция конституционного и муниципального права. Сборник тезисов / отв. ред. В. И. Фадеев. – М., 2012. – С. 87–93.
8. Батанов О. В. Принципи місцевого самоврядування як ціннісний вимір сучасного муніципалізму / О. В. Батанов // Науковий вісник Академії муніципального управління. Зб. наук. праць. Серія «Право». – 2012. – Випуск 1. – С. 24–32.
  9. Белый А. В. Местное самоуправление в Российской Федерации в 1991–2005 гг.: история становления и развития : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. истор. наук : спец. 07.00.02 «Отечественная история» / А. В. Белый. – М., 2009. – 30 с.
  10. Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть : Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении : учеб. пос. / Н. С. Бондарь. – М. : ОАО «Издательский дом „Городец”», 2004. – 352 с.
  11. Гареева Л. Г. Институт гражданственности: сравнительный социологический анализ городов разной людности (на примере городов Урала) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. социол. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Л. Г. Гареева. – Екатеринбург, 2008. – 19 с.
  12. Горбатенко В. П. Громадянськість / В. П. Горбатенко // Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 1 : А–Г. – 1998. – 672 с.
  13. Еремін А. Р. Реализация права человека и гражданина на местное самоуправление в Российской Федерации: Конституционные вопросы : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» / А. Р. Еремін. – Саратов, 2003. – 58 с.
  14. Еремян В. В. Современный мексиканский муниципализм : учеб. пос. / В. В. Еремян. – М. : Изд-во УДН, 1996. – 90 с.
  15. Заблоцький В. П. Створення життєздатної місцевої громади як форма трансформативної демократії [Електронний ресурс] / В. П. Заблоцький // Українсько-канадський проект «Розбудова демократії». - Режим доступу: http://www.democracy.kiev.ua/publications/collections/conference_2000/section_4/Zablotsky.pdf
  16. Кампо В. М. Український муніципалізм: історія і сучасність / В. М. Кампо // Хроніка–2000. Український культурологічний альманах. – 1998. – Вип. 27–28. – С. 492–504.
  17. Козловець М. А. Ідеологія як фактор консолідації суспільства [Електронний ресурс] / М. А. Козловець // Авторські реферати, курсові та дипломні роботи. Он-лайн бібліотека: підручники, навчальні посібники, лекції. - Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7172/97/>
  18. Кутафін О. Е. Муниципальное право Российской Федерации : учеб. 2-е изд., перераб. и доп. / О. Е. Кутафін, В. И. Фадеев. – М. : Юрист, 2002. – 552 с.
  19. Людина – Громада – Регіон. Антикризисова стратегія розвитку [Електронний ресурс] // Західноукраїнський ресурсний інтернет-портал дистанційної освіти з суспільно-гуманітарних наук. Проект Центру політичних досліджень. - Режим доступу: <http://westukr.itgo.com/ludyna.html>
  20. Матвеев Д. Н. Институт местного самоуправления в политической системе современной России : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. полит. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты; этнополитическая конфликтология; национальные и политические процессы и технологии» / Д. Н. Матвеев. – М., 2008. – 28 с.
  21. Политический механизм диктатуры монополий / Отв. ред. И. Д. Левин, В. А. Туманов. – М. : Наука, 1974. – 360 с.

22. Рукавишникова Ю. Законодательное закрепление основ федерализма и муниципализма в Индии в конце XIX – начале XX в.в. / Ю. Рукавишникова // Актуальные проблемы юридической науки нового века. Материалы конференции молодых ученых и аспирантов. – М.: Изд-во РУДН, 2001. – С. 94–99.
23. Савватеев А. И. Местное самоуправление как институт развития гражданского общества : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. полит. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» / А. И. Савватеев. – Екатеринбург, 2005. – 25 с.
24. Солонин А. Ю. Система органов местного самоуправления: Конституционно-правовой анализ : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право ; муниципальное право» / А. Ю. Солонин. – Челябинск, 2006. – 25 с.
25. Чихладзе Л. Т. Соотношение местного самоуправления и местного управления в муниципальном законодательстве Республики Армения: сравнительно-правовой анализ / Л. Т. Чихладзе // Политика и общество. – 2007. – № 10. – С. 35–41.
26. Шматова Е. С. Муниципализм на Западе и в России: цивилизационные модальности и социальные организации : дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / Е. С. Шматова. – Ростов-на-Дону, 2005. – 201 с.
27. Ящук Т. Ф. Формирование отечественного муниципализма 1920-х годов / Т. Ф. Ящук // Юристы-Правоведь. – 2007. – № 2. – С. 72–76.

*Рецензент: д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Баймуратов М.О.*

УДК 342

Губань Р.В.,
к.ю.н., доцент кафедри теорії,
історії держави і права та конституційного права
Академії муніципального управління

ПРАВОВА ПРИРОДА АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ ЯК СПЕЦИФІЧНОЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ

В статті досліджуються історичні аспекти становлення Автономної Республіки Крим як адміністративно-територіальної одиниці. Розглядається її співвідношення з областю.

В статье исследуются исторические аспекты становления Автономной Республики Крым как административно-территориальной единицы. Рассматривается ее соотношение с областью.

In the article the historical aspects of becoming of Autonomous Republic of Crimea are investigated as administrative-territorial unit. Her correlation is examined with an area.

Постановка проблеми. Про необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні мова йде достатньо давно. В одному з урядів була навіть створена посада віце-прем'єр-міністра, до компетенції